

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra fundamentální a dogmatické teologie

Jiří Suchomel

Cesty k jednotě za současného stavu ekumenismu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: ThLic. Prokop Brož, Th.D.

PRAHA, 2010

Děkuji svému vedoucímu Prokopu Brožovi za inspiraci při volbě tématu a konzultace v průběhu psaní práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

.....
Jiří Suchomel

V Ústí nad Orlicí dne 19.4. 2010

Obsah

Úvod	4
1 Historie	5
1.1 NEJSTARŠÍ SPORY A POKUSY O JEJICH PŘEKONÁVÁNÍ.....	5
1.2 ZÁPADNÍ KŘESŤANSTVO OD DOBY REFORMACE.....	7
1.3 POČÁTKY EKUMENICKÉHO Hnutí.....	9
2 Modely sjednocení církví	11
2.1 VIDITELNÁ JEDNOTA: HLEDÁNÍ CÍLE EKUMENICKÉHO Hnutí	11
2.2 TŘI ZÁKLADNÍ POZICE	13
2.3 NÁSLEDNÉ DISKUSE.....	15
2.4 KONKRÉTNÍ NÁVRHY	18
3 Realizace	20
3.1 LEUENBERSKÁ KONKORDIE.....	20
3.2 MÍŠEŇSKÉ PROHLÁŠENÍ.....	22
3.3 DEKLARACE Z PORVOO	24
3.4 POROVNÁNÍ	27
4 Katolický pohled	30
Závěr	33
Literatura	34
Anotace	37
Annotation	38

Úvod

Řecké slovo *oikúmené* znamenalo původně celý známý svět, pro prvotní křesťanství nabylo významu celé (universální) církve. Na počátku devatenáctého století, v době pokračujícího misijního rozmachu a s ním spojenou novou spoluprací křesťanů různých vyznání, se význam toho termínu ještě posunul. Ekumenismus znamenal sblížení křesťanských církví, nejen za praktickým účelem společných projektů, ale i na úrovni nauky, s viditelným sjednocením křesťanů jako deklarováním cílem.

Celé současné ekumenické hnutí má mnoho forem. Někteří usilují především o spolupráci křesťanů na sociálním nebo misijním poli. Teologické komise složené ze zástupců různých církví diskutují možné konvergence v učení. Předkládaná práce se koncentruje na jiný z mnoha aspektů celé situace – na tzv. modely sjednocení. Je-li totiž cílem ekumenismu viditelná jednota církve, pak není zpočátku jasné, jakým způsobem se má cílová jednota realizovat. Cílem práce je popis takových modelů, jejich vývoje, konkrétních realizací a jejich konfrontace s pojetím jednoty církve ze strany katolické teologie.

První kapitola zahajuje stručnou historií křesťanské církve, sleduje vznik hlavních směrů i zápasy s rostoucí nejednotou křesťanstva, vedoucí nakonec ke vzniku moderního ekumenického hnutí.

Druhá část se nejprve věnuje postupnému vyjasňování cílů ekumenického hnutí, tj. představ o cílové jednotě, a to speciálně na půdě Světové rady církví. Můžeme to označit za ujasnění otázky „Co“. Pokračuje se popisem pokusů o odpověď na otázku „Jak“, tedy hledání a rozvíjení způsobů, jak kýženého cíle dosáhnout: to jsou tedy vlastní modely jednoty. Upřesňování formulace cíle i hledání cesty k němu se nevyhnutelně prolínají.

Kapitola třetí nabízí popis vybraných naplnění určité formy jednoty či sblížení různých církví. Výběr se týká tří evropských iniciativ: Leuenberské konkordie, Dohody z Míšně a Prohlášení z Porvoo. Součástí této kapitoly je i porovnání zmíněných iniciativ, sledované z pohledu teologů Leuenberského společenství.

Závěrečná kapitola obsahuje reflexi hledání cíle ekumenického hnutí z pozice katolické církve.

1 Historie

1.1 NEJSTARŠÍ SPORY A POKUSY O JEJICH PŘEKONÁVÁNÍ

Již Nový zákon zaznamenává spory mezi různými církevními centry a také pokusy o jejich řešení – příkladem budiž tzv. apoštolský koncil v Jeruzalémě (Sk 15,1–30, dále Gal 2,1–14), vyvolaný spory ohledně misie mezi pohany. Konflikt skončil smírem a uznáním legitimacy Pavlovy misijní práce^{1,2}.

Jednotlivé církevní obce prvních století užívaly značné samostatnosti a lišily se mezi sebou díky vlivu místní kultury i specifických interpretací evangelia. To nebylo nutně na překážku jejich vědomí jednoty celé církve. Bylo-li možno nějaké společenství označit za odloučené, bylo to v důsledku významné hereze. Právě skutečné zásadní odchylky od ortodoxie vedly církev prvních staletí k hledání odpovědí, které by zpřesnily a vymezily ortodoxní nauku. Mimo jiné jako reakce na Markiónovo a později Montanovo učení vznikají pokusy o první vymezení novozákonního kánonu, ještě později vznikají první formulace společného vyznání víry (symbolu)^{3,4}.

Tak i koncily byly svolávány především jako reakce na šířící se bludné učení, tedy také na nějakou již existující nejednotu. Přijaté usnesení pak sice vyjasnilo spornou otázku, rozpor však často ještě zviditelnilo, neboť ti, co jej nepřijali byli buď z církve přímo vyloučeni (Arius, Nestorius) nebo sami společenství s „říšskou církví“ přerušili⁵. Jako reakce (často ovšem z politických důvodů) naopak opět vznikaly iniciativy zaměřené na smíření s významnými neortodoxními skupinami – např. opakované pokusy o věroučný kompromis s monofysity (spor o tři kapitoly v šestém století, monotheletismus století následujícího)⁶.

Rok 1054 je znám jako rok velkého schismatu mezi východní a západní částí církve. Přestože tehdejší exkomunikace se netýkala celých společenství, ale jen konkrétních osob a zprvu se zdálo, že jde jen o dočasné schisma, situace se nezlepšovala. Zásadní ránu vztahům s východem dalo dobytí Konstantinopole při čtvrté křížové výpravě

¹ Srov. FILIPI Pavel: *Církev a církve. Kapitoly z ekumenické teologie*, Brno: CDK, 2000, 40–42.

² Srov. SEGALLA Giuseppe: *Historické panoráma Nového zákona*, Svitavy: Trinitas, 1998, 80–83.

³ Srov. TICHÝ Ladislav: *Úvod do Nového zákona*, Svitavy: Trinitas, 2003, 21.

⁴ Srov. FILIPI Pavel: *Církev a církve*, 68–69.

⁵ Srov. *tamtéž*, 78–86.

⁶ Srov. FRANZEN August: *Malé dějiny církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 71–72.

roku 1204. Následné pokusy o překonání schismatu byly neúspěšné: nejvýznamnější jednání proběhla na 2. lyonském koncilu (roku 1274) a o dvě století později na koncilu ferrarsko-florentském (pozdější pokusy o unii měly již lokální význam a přes dílčí úspěchy v podstatě vždy znamenaly rozdělení některého pravoslavného společenství). Florentská unie, výsledek koncilu z roku 1439, byla dojednaná za politicky nerovných podmínek, ve zjevné tísní východní strany (měla být v podstatě „latinizací byzantské církve“⁷). Neměla by patrně dlouhého trvání ani při případné úspěšné obraně Konstantinopole.

Další sjednocovací pokusy byly vedeny s větší citlivostí k specifikům východních církví, byla jim ponechána určitá míra samostatnosti v liturgii a církevní správě⁸. První životnou unií se tak stala unie Brestská (1595-1596), ve které většina⁹ pravoslavné církve na polsko-litevském území přijala společenství s církví římskou a která se stala modelem i pro pozdější katolické církve byzantského obřadu (tzv. řeckokatolické) v Evropě – např. pro rusínskou Užhorodskou unii z roku 1649¹⁰.

K dalším uniím docházelo s částmi církví v Asii a Africe, a to jak s ortodoxními tak i s (původně) nestoriánskými¹¹ a monofysitskými¹². Od roku 1724 se z původního antiošského patriarchátu oddělila Melkitická katolická církev, jejíž představitel je katolickým patriarchou (byzantského ritu) Jeruzaléma a Alexandrie. Další syrskou církví je církev maronitská (dnes přítomná především v Libanonu), výjimečná tím, že jako jediná z východních katolických církví je ve společenství s římským biskupem jako celek¹³. Syrská katolická církev (užívající antiošský rítus, stejně jako maronité) samostatně existuje od roku 1782. Nestoriánská Asyrská církev východu se rozdělila roku 1552 a její část, která přijala autoritu papeže, dala vzniknout Chaldejské katolické církvi. Další východní katolické církve vznikly oddělením od (monofysitských) církví koptské (roku 1741), arménské (1742) a etiopské (od 1846). Komplikovaná je historie církví indických. Po mnohonásobném dělení (často z politických či kulturních důvodů) zde existují mezi mnoha jinými dvě církve v jednotě

⁷ NEUNER Peter: *Ekumenická teologie. Hledání jednoty křesťanských církví*, Praha: Vyšehrad, 2001, 96.

⁸ Srov. tamtéž, 97.

⁹ Srov. Konference o Brestské unii, in: *Getsemany 175* (2006), <http://www.getsemany.cz/node/972>, (27.3. 2010).

¹⁰ Srov. VÉVODA Rudolf: *Řeckokatolická církev za komunistické diktatury*, in: *Getsemany 112* (2000), <http://www.getsemany.cz/node/217>, (27.3. 2010).

¹¹ Nestoriánská společenství nepřijala První efeský koncil z roku 431.

¹² Monofysitismus byl odsouzen roku 451 na koncilu v Chalkedonu.

¹³ Společenství s Římem udržela ve sporech s okolními monofysity i nestoriány, i v opozici k místní byzantské církvi; později bylo utuženo za křížových výprav.

s Římem: syro-malabarská katolická církev (chaldejského ritu) a syro-malankarská katolická církev (užívající antiošský ritus)^{14,15}.

1.2 ZÁPADNÍ KŘESŤANSTVO OD DOBY REFORMACE

Na západě bylo zásadním zlomem vypuknutí reformace v 16. století. Do té doby spory, ohrožující jednotu církve byly s větším či menším úspěchem potlačeny (kataři, valdenští) nebo zůstaly místně izolovány (česká reformace, jednota bratrská). Roku 1521 spálil Martin Luther papežskou bulu, odsuzující jeho teze a krátce na to byl exkomunikován. Přestože neusiloval o vytvoření vlastní církve, v situaci faktického rozkolu v německých zemích začal církev budovat psaním řádů a katechismů. Augsburská konfese, formulovaná Melanchtonem a přijatá roku 1530 měla být původně kompromisem, zachovávajícím jednotu církve, nakonec se stala jedním ze základních vyznavačských textů lutherských církví. Uznání Augsburské konfese a Lutherova Malého katechismu je dnes vyžadováno od církví vstupujících do Světového lutherského svazu¹⁶.

Nezávisle na Lutherovi se vyvíjela reformace v jižním Německu a Švýcarsku. Nové církevní zřízení bylo oficiálně zaváděno správou měst, ve kterých působili významní reformátoři, především Huldreich Zwingli v Curychu a Jan Kalvín v Ženevě. Společné rozhovory Zwingliho s Lutherem ztroskotaly na teologii Večeře Páně; Zwingli odmítal reálnou přítomnost těla a krve Kristovy. Kalvín reálnou přítomnost také odmítal, vyznával však reálné společenství skrze Ducha, které není vázáno na chléb a víno. Roku 1548 se Kalvín a Zwingliho nástupce Bullinger v učení o Večeři Páně sjednotili a pozdější Bullingerovo Druhé helvetské vyznání se stalo základem pro vznik švýcarské národní církve (1566). Tento text znamenal definitivní rozchod s lutherskou stranou. Vlastní reformovanou konfesi (čerpající z Kalvínových textů Instituce a Ženevského katechismu) přijali protestanté francouzští, skotští (vedeni Johnem Knoxem) a belgičtí¹⁷. Heidelberský katechismus sepsaný na podnět falckého kurfiřta na reformovaném základě se vyhnul polemice s augsburskou konfesí, a tak se pokusil o „obecně protestantské vyznání“. Spolu s Druhým helvetským vyznáním patří k základním vyznavačským textům reformovaných konfesí¹⁸.

¹⁴ Srov. NEUNER: op. cit., 98–99

¹⁵ Srov. Eastern Catholic Churches, http://en.wikipedia.org/wiki/Eastern_Catholic_Churches, (27.3. 2010).

¹⁶ Srov. NEUNER: op. cit., 105–109.

¹⁷ Součástí tehdejší Belgie bylo i dnešní Nizozemí.

¹⁸ Srov. NEUNER: op. cit., 111–116.

Historie samostatné anglikánské církve sahá k Jindřichu VIII., který se v roce 1534 nechal parlamentem prohlásit její pozemskou hlavou. Protestantizace církve nastala ovšem až za jeho syna Eduarda VI., především vlivem Thomase Cranmera, nového arcibiskupa v Canterbury. Královna Alžběta I. potvrdila nezávislost anglické církve a pokračovala v reformách. Byl znovu vydán normativní text společných modliteb (*Book of Common Prayer*), tentokrát jako kompromis mezi jeho původní umírněnou a následující protestantskou verzí, které zpracoval Cranmer za Jindřicha, resp. Eduarda. Alžbětina vláda dala základ konceptu *via media*, tedy cestě mezi protestantskou a katolickou tradicí (samotný termín je ovšem pozdější). Církev usiluje obsáhnout různé skupiny (především tzv. High Church a Low Church) s vlastními, někdy protikladnými důrazy v liturgii i teologii. Ne vždy se podařilo udržet pohromadě odstředivé skupiny: tak z její puritánské tradice vyšli baptistické a kongregacionalistické církve. V 18. století se pod vedením Johna Wesleye oddělili metodisté, kteří byli plodem tzv. probuzeneckého hnutí uvnitř anglikánské církve. Blízko skupině High Church mělo v 19. století Oxfordské hnutí, zdůrazňující kontinuitu anglikánské církve se středověkou a patristickou teologií. Jejich předním představitelem byl John Henry Newman, který nakonec konvertoval ke katolické církvi^{19,20}.

V prostředí reformačních církví také existoval i opačný proces než další dělení. Nejvýznamnější realizace sjednocovacího trendu je patrně tzv. Staropruská unie. Protestantský teolog Friedrich Schleiermacher usiloval na počátku 19. století o spojení reformovaných a lutheránů. Fakticky ke sjednocení pruských církví došlo roku 1817 na příkaz krále Fridricha Viléma III., od roku 1821 společenství existovalo pod názvem Evangelická církev v Prusku (jejím současným následníkem je Unie evangelických církví). Unie takto zavedená shora se setkala s odporem, především v lutherských sborech. Část se se oddělila a vytvořila novou církev (tzv. starolutheráni roku 1830), jiní volili emigraci. Jednotlivé sbory unie si ovšem zachovaly vlastní vyznání, nebyla vytvořena žádná nová konfese^{21,22}.

V německém prostředí vznikají unie i podle jiného vzoru: tak unie lutherských a reformovaných církví v Bádensku z roku 1821 si zachovala obě konfese, naproti tomu například sjednocená Evangelická církev Falce (1818) nepřijala za svou žádnou z historických protestantských konfesí²³. Dnes je největším německým církevním

¹⁹ Srov. Anglicanism, <http://en.wikipedia.org/wiki/Anglicanism>, (27.3. 2010).

²⁰ Srov. NEUNER: op. cit., 120–127.

²¹ Srov. tamtéž, 36–37.

²² Srov. Prussian Union (Evangelical Christian Church), http://en.wikipedia.org/wiki/Evangelical_Church_of_the_Union, (5.4. 2010).

²³ Srov. NEUNER: op. cit., 37.

tělesem Evangelická církev v Německu (*Evangelische Kirche in Deutschland*). Ta ovšem není vlastní církví, nýbrž federací církevních společenství lutherských, reformovaných a sjednocených. Volí své zástupce do společných orgánů, které pracují na celoněmecké úrovni; členské církve si však zachovávají samostatnost. Navzájem sdílejí společenství kazatelny a oltáře²⁴.

V naší zemi je nejvýznamnější církví vzniklou sjednocením oddělených společenství Českobratrská církev evangelická. Ta byla ustavena roku 1918 sloučením lutherských a reformovaných sborů na území nově vzniklého Československa. Církev se zpočátku přihlásila k české reformaci a přijala za svá vyznání Českou konfesi z roku 1575 a Bratrskou z roku 1662. Roku 1945 přidává ještě Augsburské a druhé Helvétské vyznání²⁵.

1.3 POČÁTKY EKUMENICKÉHO HNUTÍ

V polovině devatenáctého století tedy již existovalo velké množství církví a dalším dělením vznikaly stále nové. Neudržitelnost situace byla zřejmá především na misijních územích, kde často na jednom místě působili misionáři různých církví. Začaly vznikat nekonfesijní (ovšem protestantské) misijní společnosti, kde se jednotlivé církve zprvu domlouvaly na jakémisi vymezení sfér vlivu. V letech 1878 a 1888 se konaly mezinárodní misijní konference v Londýně a roku 1900 v New Yorku. Zásadní byla konference roku 1910 v Edinburgu, považovaná za vlastní počátek moderního ekumenického hnutí. Zde zazněl jasný požadavek sjednocení misijní práce, k oficiálním rozhovorům o teologických rozdílech ovšem ještě nedošlo, z programu konference byly předem vyloučeny. Konference vyzvala k založení Mezinárodní misijní rady, k čemuž došlo roku 1921²⁶.

Roku 1919 bylo založeno Hnutí pro praktické křesťanství (*Life and Work*), usilující o společné křesťanské řešení sociálních problémů. Zároveň vycházelo z hnutí pacifistických. Na druhé světové konferenci hnutí roku 1937 byli již přítomni i pravoslavní zástupci, katoličtí nikoliv. Diskusím o věrouce se hnutí vyhýbalo²⁷.

Naopak za zásadní takovou diskusi považovalo Hnutí pro víru a řád (*Faith and Order*), založené episkopálním biskupem Charlesem Brentem, který s požadavkem

²⁴ Srov. Evangelical Church in Germany, http://en.wikipedia.org/wiki/Evangelical_Church_in_Germany, (4.4. 2010).

²⁵ Srov. FILIPI Pavel: Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví, Brno: CDK, 1998, 177–178.

²⁶ Srov. FILIPI: Církev a církve, 125–131.

²⁷ Srov. tamtéž, 131–133.

teologických rozhovorů vystoupil již na misijní konferenci v Edinburgu. Také toto hnutí již získalo podporu ortodoxních církví. První Světová konference pro víru a řád se konala roku 1927 v Lausanne. Účastníci diskutovali základní otázky eklesiology a úřadu. V závěrečném svolání jasně vyznávají, že Bůh je volá k jednotě²⁸.

Roku 1937 se v Edinburgu konala druhá světová konference *Faith and Order*, tedy tentýž rok jako konference hnutí *Life and Work*. Obě hnutí se následujícího roku dohodly na postupu svého sjednocení – vzniku Světové rady církví (SRC). Vzhledem ke světové válce došlo k jejímu ustanovení až v roce 1948 v Amsterdamu. Součástí hlavního tématu ustavující konference bylo vyznání, že k „Božímu plánu patří jednota všech Kristových učedníků“²⁹. Světová rada církví neměla být formou nějakého sjednocení členských církví, nýbrž jejich společenstvím, sloužícím vzájemnému kontaktu a sblížení. Základní věroučnou formulací první konference bylo stručné: „SRC je společenstvím církví, které přijímají našeho Pána Ježíše jako Boha a Spasitele“, převzaté z teologické báze Hnutí pro víru a řád³⁰. Toto vyznání bylo explicitně trojičně rozšířeno na valném shromáždění v New Delhi roku 1961, kdy se k radě připojilo významné množství pravoslavných církví. Při též shromáždění se k SRC připojila Mezinárodní misijní rada, třetí z původních ekumenických hnutí³¹.

Katolická církev byla přítomna oficiálními pozorovateli na konferenci Komise pro víru a řád (následníka hnutí *Faith and Order* v rámci SRC) roku 1952 v Lundu³², řádným členem komise je od roku 1968³³. Valné shromáždění Světové rady církví v Novém Dillí bylo prvním, kterého se účastnili katoličtí zástupci jako pozorovatelé³⁴.

²⁸ Srov. tamtéž, 133–134.

²⁹ Srov. tamtéž, 135

³⁰ Srov. NEUNER: op. cit., 52.

³¹ Srov. FILIPI: Církev a církve, 134–138.

³² Srov. NEUNER: op. cit. 52.

³³ Srov. tamtéž, 73.

³⁴ Srov. tamtéž, 57.

2 Modely sjednocení církví

2.1 VIDITELNÁ JEDNOTA: HLEDÁNÍ CÍLE EKUMENICKÉHO Hnutí

Teologickou diskusi vedoucí k porozumění podstaty jednoty církví rozvíjelo především Hnutí pro víru a řád. Účastníci první konference v Lausanne roku 1927 se nejprve seznamovali s různými pojetími církve a pohledů na její jednotu; zabývali se tzv. srovnávací eklesiologií. V Edinburgu o deset let později jasněji zaznělo přesvědčení o nutnosti viditelné podoby budoucí jednoty církve. Budoucí poslední krok sjednocení církví byl označen „organickou unií“, aniž by však došlo k podrobnější definici pojmu³⁵. Výsledkem konference v Lundu byl souhlas na „christologické metodě“, tedy na přesvědčení o christologii jako základu pro sjednocující se eklesiologii³⁶.

Ke konkrétnější formulaci cíle ekumenického hnutí došlo na valném shromáždění Světové rady církví v Novém Dillí, kde zaznělo:

„Věříme, že jednota, která je současně Boží vůlí a jeho darem církvi, se může projevit viditelně. Totiž tak, že všichni na daném místě, kdo jsou pokřtěni v Ježíše Krista a vyznávají jej jako Pána a Spasitele jsou Božím Duchem vedeni do jednoho společenství, které vyznává jednu apoštolskou víru, zvěstuje jedno evangelium, láme jeden chléb, sjednocuje se při společných modlitbách a vede pospolitý život, zaměřený ke svědectví a službě všem.“³⁷

Tato formulace byla shrnuta termínem „jednota všech na jednom místě“.

Na následujícím shromáždění SRC v Uppsale roku 1968 se dostaly do popředí myšlenky katolicity a konciliarity (i pod vlivem proběhnuvšího Druhého vatikánského koncilu). Předchozí formulace o jednotě byla znovu promyšlena, aby kýžená jednota nebyla uniformující. Shromáždění vyjádřilo touhu po budoucím koncilu, hovořícím za všechny křesťany³⁷.

Komise pro víru a řád se mezitím věnovala studiu tradičních teologických kontroverzí, především otázce křtu, eucharistie a úřadu. Tyto diskuse vedly ke sbližujícím formulacím tzv. Lidských dokumentů. Vedle toho byla rozpracovávána právě

³⁵ Srov. tamtéž, 44–46.

³⁶ Srov. tamtéž, 54.

³⁷ tamtéž, 57.

³⁷ Srov. tamtéž, 61

otázka vlastního cíle ekumenického hnutí. Roku 1973 v Salamance vydala komise text „Představy o jednotě a modely sjednocení“. Roku 1975 v Nairobi bylo do stanov SRC přijato nové vyjádření vlastního cíle: „Volat církve k cíli viditelné jednoty v jedné víře a k jednomu eucharistickému společenství.“³⁸ Viditelná jednota byla tehdy chápána jako „konciliární společenství místních obcí“, vycházející z textů Komise pro víru a řád přijatých v Salamance³⁹.

Podstatným prvkem šestého valného shromáždění SRC ve Vancouveru (1983) byla recepce Lidských dokumentů. Výzva k přijetí dokumentů členskými církvemi byla chápána jako další krok k sjednocení křesťanstva⁴⁰.

Další terminologie vzešla z následujícího shromáždění roku 1991 v Canbeře; pod pravoslavným vlivem byl znovu objeven starocírkevní termín *koinónia*, který měl vyjádřit jednotu při zachování místní rozmanitosti. Plného společenství by mělo být dosaženo, „když všechny církve budou moci v druhých církvích rozpoznat jednu, svatou, katolickou a apoštolskou církev v její plnosti“. Kritika nového termínu ovšem poukazovala na možnost, že s odvoláním na *koinónii* mohou být zakryty skutečné rozdíly, dále existující mezi církvemi. Na diskuse tentokrát zareagovala oficiálně i katolická církev, když Kongregace pro nauku víry vydala dokument zdůrazňující, že *koinónie* (lat. *communio*) v plném smyslu může existovat pouze ve společenství s římským biskupem⁴¹.

Osmé valné shromáždění v Harare roku 1998 bylo spojeno s připomenutím padesáti let trvání Světové rady církví a s tím spojenou reflexí její dosavadní činnosti a jejího sebepochopení. Jedním z kroků bylo společné vyjádření ekumenické vize jednoty formou modlitby. Jednota v rozmanitosti je v ní vyjádřena slovy: „Toužíme po viditelné jednotě těla Kristova, potvrzující dary všech“⁴². V Harare byla rozšířena specifikace cíle ve vlastní ústavě novým zdůrazněním termínu „společenství církví“ (*fellowship of churches*): cílem společenství církví SRC je tedy vzájemné povolávání se k viditelné jednotě, realizované společnou vírou a eucharistickým společenstvím⁴³. V souvislosti s ekumenickým dialogem s církvemi mimo SRC byl opět zmíněn konciliární proces⁴⁴. Bylo navrženo založení Fóra křesťanských církví,

³⁸ tamtéž, 64.

³⁹ Srov. tamtéž, 62–63.

⁴⁰ Srov. tamtéž, 65–66.

⁴¹ Srov. tamtéž, 70–72.

⁴² WORLD COUNCIL OF CHURCHES: Together on the Way. Our Ecumenical Vision, <http://www.wcc-coe.org/wcc/assembly/or-3f-e.html>, (4.4. 2010).

⁴³ Srov. WORLD COUNCIL OF CHURCHES: Self-understanding and vision, <http://www.oikoumene.org/en/who-are-we/self-understanding-vision.html>, (4.4. 2010).

⁴⁴ Více o konciliárním procesu v části 2.3.

kterého by se mohla účastnit všechna křesťanská společenství a které by vytvořilo prostor pro dialog na širší úrovni než ve Světové radě církví⁴⁵.

Deváté valné shromáždění SRC v Porto Alegre roku 2006 schválilo text *Called to be the One Church*, kde k závěrům z Canberry doplňuje, že „koinónia má být vyjádřena na každém místě skrze konciliární vztahy různých církví“. Dále rozvíjí význam katolicity, když označuje za katolické každé společenství vyznávající apoštolskou víru, hlásající evangelium a slavící svátosti. Plnost katolicity pak spatřuje ve společenství (*communio*) s ostatními církvemi. Dokument zdůrazňuje vzájemnou odpovědnost každého společenství za ostatní (*mutual responsibility*). Ze zřetel dalšího hledání plné jednoty vyzývá každou církev k reflexi deseti konkrétních otázek, které mají vést jak k rozpoznání hodnoty ostatních církví, tak k novému popisu toho, proč plné společenství ještě není možné⁴⁶.

2.2 TŘI ZÁKLADNÍ POZICE

Spolu s vývojem pojmu jednoty církví – tedy vlastního cíle ekumenického hnutí – se vyvíjely představy o cestách, jakými je možné k cíli dojít. Diskuse o tzv. modelech sjednocení probíhala už mezi prvními dvěma konferencemi Hnutí pro víru a řád. Základní tři takovéto modely byly představeny v závěrečné zprávě konference v Edinburgu roku 1937.

Za jakýsi předstupeň skutečnému sjednocování byl označen *federativní model*, směřující ke společnému jednání na misijním a sociálním poli, tedy všude, kde se křesťané shodují na společných cílech. Jde tedy o model praktické spolupráce vzájemně nezávislých církevních útvarů, organizovaných do formy určité federace či aliance. Teologická shoda se nevyžaduje ani nepředpokládá. Reálně se ovšem ukázalo, že různá teologická východiska vedou k různým prioritám i v takovýchto zdánlivě nekonfliktních oblastech, při evangelizaci ještě více než v sociální práci⁴⁷.

Naopak *model organické unie* byl v Edinburgu označen za cíl ekumenického hnutí. Pochází už ze samotných počátků hnutí *Faith and Order* – již v roce 1913 zaznělo při předběžných přípravách na jeho první konferenci, že organická jednota

⁴⁵ Srov. RAISER Konrad: Together on the Way. Report of the General Secretary, <http://www.wcc-coe.org/wcc/assembly/gsrep-e.html>, (4.4. 2010).

⁴⁶ Srov. WORLD COUNCIL OF CHURCHES: Called to be the One Church. An invitation to the churches to renew their commitment to the search for unity and to deepen their dialogue, <http://www.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/porto-alegre-2006/1-statements-documents-adopted/christian-unity-and-message-to-the-churches/called-to-be-the-one-church-as-adopted.html>, (27.3. 2010).

⁴⁷ Srov. FILIPI: Církev a církve, 157–159

je ideálem o který by všichni křesťané měli usilovat. Taková formulace se objevila i v závěrečné zprávě edinburské konference. Termín je ovšem ještě starší, pochází z teologie anglikánského společenství, zabývajících se tématem jednoty církve na Lambethských konferencích od konce 19. století⁴⁸.

Model organické (též korporativní) jednoty má vést ke skutečnému sjednocení existujících církevních útvarů do jednoho nového. Předpokládá se dosažení jednoty v teologických otázkách, ve vyznání a pojetí bohoslužby. Uniformita je ovšem explicitně odmítnuta. Rozdíly pocházející z původních církevních tradic, které nejsou zásadního významu, se předpokládají a jsou i vítány; nicméně se právě ony historické tradice již nemají identifikovat jako vlastní objekty, nýbrž vplynout do nového celku. Ještě v Novém Dillí představa „jednoty všech na jednom místě“ rezonovala právě s tímto modelem, zároveň však zviditelňuje jeden z jeho problémů: není jasné, jak jednotné místní společenství může být provázáno s ostatními místními společenstvími v jiných částech světa. Jiným problémem je právě ono žádané překonání vlastních tradic, které je těžko přijatelné pro jejich současné nositele⁴⁹.

Mezi zmíněnými dvěma póly leží *model vzájemného uznání*. Tento nepředpokládá sjednocení do jediné organizace, partneři by si udrželi značnou míru nezávislosti. Jde však dál než model federativní explicitní reflexí teologických pozic jednotlivých církví. Je nutné dosáhnout základní shody v učení, v otázce svátostí a úřadu, aby bylo možné dojít ke společenství stolu Páně, jak byl tento model označen v Edinburgu: „Interkomunio... je nejplnější vyjádření vzájemného uznání mezi dvěma nebo více církvemi.“⁵⁰ Zároveň je možná existence různých pohledů nejen například v bohoslužebné praxi, ale i na některé otázky vyznání, tak jak si je přináší každá tradice. Rozdíly však zůstávají na úrovni, kde nepůsobí rozdělení, tedy každá církev přiznává druhým legitimitu jejich identity. Předpokládá se, že konkrétní specifika vlastní každé církvi by měla být pro takto sjednocené společenství přínosem; pro objasnění jejich potřeby je ovšem potřeba dlouhodobý teologický dialog. Model vzájemného uznání (a jeho pozdější modifikace) se nakonec rozvinul jako nejnadějnější, pochopitelně také nepostrádá slabosti. Na příkladu Leuenberského společenství je vidět možnost interkomunia církví dříve oddělených, nicméně není zřejmé, jestli je možné takové společenství považovat za cíl ekumenického snažení, chybí-li mu konkrétní společná organizační struktura⁵¹.

⁴⁸ Srov. MEYER Harding: *That All May Be One. Perceptions and Models of Ecumenicity*, Grand Rapids/Cambridge: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1999, 94.

⁴⁹ Srov. FILIPI: *Církev a církve*, 159–160.

⁵⁰ MEYER: *op. cit.*, 89.

⁵¹ Srov. FILIPI: *Církev a církve*, 160–162.

Každý z uvedených modelů má vlastní historii, která je starší než samotné Hnutí pro víru a řád. Každý vychází s jiného teologického pozadí a z jiných zkušeností, jejich rozdílnost je dána rozdílným primárním důrazem: hlavním zájmem zastánců federativního modelu je společná mise ve společnosti, důraz na pozitivní hodnotu historických církevních tradic je v popředí modelu vzájemného uznání a hlavním motivem představy organické unie je instituční sjednocení rozdrobených křesťanů na konkrétním místě⁵².

2.3 NÁSLEDNÉ DISKUSE

Po Edinburgu se teoretická diskuse i praxe soustředila především na druhé dva modely. Model organické unie, vyzdvižený jako ideální, našel několik konkrétních uplatnění, kdy se církve v konkrétním teritoriu skutečně spojily v jeden nový útvar. Prvním takovým příkladem⁵³ byl vznik Spojené církve Kanady roku 1925 (tedy ještě před první konferencí Faith and Order) spojením církve metodistické, presbyteriální a církví kongregacionalistických. Další unie následovaly, dnes takových společenství existují řádově desítky, ovšem zdaleka ne vždy šlo o unii církví různých konfesí. Obecněji platí, že realizace organické unie jsou typičtější v místech, kde vědomí závažnosti konfesních rozdílností není tak ostré jako v zemích jejich vzniku⁵⁴.

Diskuse o modelu vzájemného uznání se setkaly se starší (původně lutherskou) představou „společenství církví“. Významného konkrétního naplnění došel tento termín založením Leuenberského společenství církví roku 1973, tedy dohodou lutherských, reformovaných a sjednocených církví Evropy. Zakládající text dohody obsahuje definici pojmu, použitelnou i mimo tento konkrétní případ⁵⁵:

„Společenství mezi církvemi ve smyslu této Konkordie znamená, že církve rozdílných konfesijních pozic si na základě dosažené shody v pochopení evangelia navzájem udělují společenství ve Slovu a svátostech a usilují o co největší pospolitost ve svědectví a službě světu.“⁵⁶

⁵² Srov. MEYER: op. cit., 101.

⁵³ Myšleno v rámci moderního ekumenického hnutí, tudíž se zde nezmiňují např. unie německých církví 19. století.

⁵⁴ Srov. MEYER: op. cit., 102–107.

⁵⁵ Srov. tamtéž, 107–110.

⁵⁶ Konkordie reformačních církví v Evropě, čl. 29, in: FILIPI Pavel: Po ekumenickém chodníku. Příručka ke vztahům a možnostem spolupráce mezi církvemi, Praha: Kalich, 2008.

Paralelně s rozvíjením termínu „společenství církví“ se rozvíjí podobná diskuse na straně katolické církve. Přestože neexistuje žádné oficiální přihlášení se k nějakému z existujících modelů, společenství církví je pravděpodobně velmi blízko katolickému pojetí, kde ovšem specifickým požadavkem na jednotu je společenství s římským biskupem. Této cestě odpovídá i výrok tehdejšího kardinála Ratzingera, že „církve mají zůstat církvemi a stát se jednou církví“.

Zkušenost s relativně samostatnými společenstvími různých tradic, které přesto mohou tvořit jednu církev může katolická církev čerpat z historie uniatismu (jakoliv jednotlivé historické kroky nebyly vždy nejšťastnější). Jiný katolický koncept tzv. „sesterských církví“ je vyjádřením vztahu především vzhledem k církvím ortodoxním⁵⁶, nicméně byl použit Pavlem VI. i v ekumenickém rozhovoru s církví anglikánskou⁵⁷. V katolicko–anglikánském dialogu také zazněl termín *typos*, který by měl charakterizovat určitou církevní tradici a zkušenost; teprve církev spojující všechny takové *typoi* by byla manifestací plné katolicity⁵⁸.

Od sedmdesátých let je také z katolické strany používán termín „korporativní sjednocení“, který nepředpokládá jakousi unifikaci do jednoho společenství (jak by mohl naznačovat termín podobný organické unii), ale právě sjednocení existujících (a trvajících) církevních subjektů, zachovávající jedinečnost konfesí. Tento směr je tedy kompatibilní s předchozími dvěma⁵⁹.

Jestliže preference organické unie byla vyjádřena v Novém Dillí, už tehdy nebylo zřejmé jakým způsobem mohou církve sjednocené na „jednom místě“ dosáhnout jednoty mezi sebou. Valná shromáždění SRC v Uppsale a v Nairobi pracovalo s představou „konciliárního společenství“. Pro církve, které se navzájem uznávají jako části církve Kristovy je budoucí společný koncil vyjádřením jednoty, dovršené společným slavením eucharistie⁶⁰. Těžko ovšem nazývat tento koncept novým modelem sjednocení, neboť spíše jen popisuje realizaci jednoty mezi církvemi již sjednocenými; konkrétněji: konciliární společenství předpokládá lokální organické unie. Shromáždění v Nairobi opět zdůraznilo, že v organické unii stávající denominace jistým způsobem umírají, aby vytvořily novou identitu⁶¹.

⁵⁶ Srov. DRUHÝ Vatikánský koncil: Dekret o ekumenismu *Unitatis redintegratio*, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, čl. 14.

⁵⁷ Srov. MEYER: op. cit. 114–115.

⁵⁸ Srov. tamtéž, 116–117.

⁵⁹ Srov. tamtéž, 117–118.

⁶⁰ Srov. FILIPI: Církev a církve, 162–164.

⁶¹ Srov. MEYER: op. cit., 119–121.

V sedmdesátých letech se vedle konciliárního společenství začíná mluvit o „konciliárním procesu“ – to je však termín s podstatně jiným obsahem. Centrem a cílem vlastního ekumenického hnutí je snaha o viditelnou jednotu církve, tedy primárně určité zaměření dovnitř křesťanstva. Naopak protagonisté konciliárního procesu zdůrazňují pohled ven, do světa: společnou křesťanskou zodpovědnost za mír, spravedlnost a životní prostředí. Vlastní sjednocení církví už není považováno za žádoucí konečný cíl, spíše za mezikrok sloužící k primární angažovanosti ve světě (v „Boží ekumeně“). Tento proces je ekumenický, neboť stále předpokládá nutnost společných základů a usiluje o volání všech křesťanů ke společné činnosti. Je však zároveň poněkud v napětí s dosavadním ekumenickým hnutím, neboť poněkud relativizuje jeho základní cíl^{62,63}.

Ze strany světových konfesijních svazů vzešla myšlenka jednoty jako „smířené rozdílnosti“. Vlastní konfesijní dědictví není nutné chápat jako rozdělující, nýbrž jako obohacující celek, je-li možné je zbavit vzájemně se vylučujícího obsahu – tedy dojít k jejich smíření. Dokumenty těchto aliančních diskusí přímo uvádějí, že „jednota mezi církvemi nevyžaduje uniformitu vyznání a řádu, ale musí zahrnout různost přesvědčení a tradic“, ba že dokonce „loajalita ke konfesi není v rozporu s ekumenickým závazkem“⁶⁴. Tento pohled opět přímo nedefinuje nový model, nicméně je ho možné vidět v linii modelu vzájemného uznání. Navíc si nárokuje možnou kompatibilitu s konciliárním společenstvím (přímo proti původnímu přesvědčení, že to vyžaduje organickou unii), které může existovat na jedné straně mezi místními církvemi plně sjednocenými, zároveň však s církvemi spojenými ve smířené rozdílnosti na straně druhé. Přestože úplnou uniformitu vylučoval i do této doby preferovaný model organické unie, teprve od sedmdesátých let se explicitně hledá odpověď jak smířit (a nikoliv potlačit) rozdílnosti přítomné v budoucím sjednocení⁶⁵.

Diskuse mezi konfesijními svazy a SRC také pomohla vyjasnit rozdíl mezi porozuměním o jednotě církve a konkrétními modely sjednocení: společné porozumění jednotě nutně neimplikuje nějaký konkrétní model, jak k této jednotě dojít. Výsledkem rozhovorů z roku 1978 bylo společné porozumění o cíli jako „konciliárním společenství místních církví, které jsou mezi sebou plně sjednoceny“. Prohlášení z těchto konzultací také výslovně zmiňuje uvedené dvě koncepce – tedy organickou

⁶² Srov. tamtéž, 141–150.

⁶³ Srov. FILIPI Pavel: *Církev a církve*, 162–164.

⁶⁴ MEYER: *op. cit.*, 122.

⁶⁵ Srov. FILIPI: *Církev a církve*, 165–166.

unii a jednotu smířené rozdílnosti – jako legitimní (a nikoliv vylučující se) cesty k dosažení společného cíle⁶⁶.

2.4 KONKRÉTNÍ NÁVRHY

V osmdesátých letech probíhala diskuse o konkrétních možnostech realizace jednoty při zachování legitimní různosti. Roku 1983 přišli s vlastním modelem Heinrich Fries a Karl Rahner. Použili katolický model partikulárních církví tak, že by napříště místní církve mohla představovat i konfesní společenství, zachovávající částečně svou původní strukturu. Pozitivní podmínkou jednoty takových církví by byl souhlas na určitém minimálním společném vyznání („základní pravdy křesťanství, vyjádřené v Písmu svatém, v Apoštolském vyznání víry a ve vyznání Nicejsko–konstantinopolském“). Nebyl by tedy vyžadován souhlas s žádným z pozdějších dogmat některé z církví; nutné by ovšem bylo, aby žádné společenství neodsoudilo závazné dogma jiného společenství této unie. Řešena je pochopitelně otázka papežství: místní církve musí uznat službu jednotě vykonávanou římským biskupem, ten se naopak zaváže respektovat určitou samostatnost a jedinečnost dílčích církví. Rozhodujícím prvkem má být ekumenický koncil, jeho forma však není rozpracována. Každá z církví bude vedena biskupem, formu jeho volby svobodně naplňují vlastní církve, ovšem tak, aby katolická církev mohla uznat jeho svěcení za platné⁶⁷.

Obecná kritika tohoto plánu poukazuje na to, že zlehčuje závažnost rozdílů, tedy že usiluje o jednotu na úkor pravdy. Eilert Herms reagoval roku 1984 „evangelickým protinávrhem“: rozdíly jsou natolik zásadní, že spoluurčují identitu jednotlivých církví a není tedy možné se jich vzdát. Navrhl však, že je možné protichůdná tvrzení zachovat i v rámci jednoho společenství, je třeba pouze odmítnout vzájemné exkomunikace obou stran (tedy katolické a evangelické). V novém společenství existuje „ekumenicky konstruktivní napětí“, a přes vzájemnou rozpornost nazývá obě existující pozice různými způsoby jednání Ducha⁶⁸.

Ještě dál jde pozice dalších teologů, kteří pod vlivem zkušenosti, že dosavadní dialog o doktríně (tzv. konsensuální ekumenismus) nedospěl k reálnému výsledku,

⁶⁶ Srov. MEYER: op. cit., 123–125.

⁶⁷ Srov. FILIPI: Církev a církve, 166–168.

⁶⁸ Srov. MEYER: op. cit., 136.

mluví o „ekumeně v protikladech“. Rozpory mají zůstat jak jsou, neboť společenství v modlitbě a bohoslužbě je možné jim navzdory. Jednota je pak přímo realizována v neustálém dialogu⁶⁹.

„Jednota prostřednictvím různosti“ je termín Oscara Cullmanna. V různosti církví vidí různá obdarování, kde každá tradice rozvíjí specifickou podstatnou oblast (např. důraz na bibli v protestantismu, ocenění instituce v katolictví nebo liturgický důraz v pravoslaví). Situaci vykládá podle dvanácté kapitoly listu Korintským jako různé jedinečné úkoly, které jednotlivé církve mohou přinést celku. Každá z církví si zachovává plnou samostatnost. Tedy různost je chápána jako veskrze pozitivní hodnota, kterou není třeba překonávat, ale kterou je nutno využít. Uznává, že pro praktickou realizaci jednoty je nutné určité instituční zaštitění, za ideální vedoucí orgán považuje shromáždění složené ze zástupců sjednocených církví. Podstatnou námitkou tomuto pojetí je historická zkušenost mnohých dělení, která zjevně nebyla a nejsou vedena snahou o zachování určitého charismatu⁷⁰.

Uvedené konkrétní návrhy nedošly realizace, ovšem ukazují na podstatný společný bod: je jím snaha pozitivně postihnout různost a dosáhnout sjednocení vzájemným uznáním různosti partnerů. Obecně je to tedy model společenství církví (*koinónia, communio*), převažující v ekumenických diskusích od devadesátých let⁷¹. Další fází doskuse je otázka, kdy je již takové společenství možné, případně co je pro jeho realizaci považováno za nutné.

⁶⁹ Srov. tamtéž 137–138.

⁷⁰ Srov. FILIPI: Církev a církve, 168–170.

⁷¹ Srov. tamtéž, 170–173.

3 Realizace

3.1 LEUENBERSKÁ KONKORDIE

Leuenberská konkordie je dohoda evropských reformačních církví o vzájemném uznání a plném církevním společenství. Byla přijata roku 1973 v Leuenbergu u Basileje, po mnohaletých předcházejících jednáních na různých úrovních mezi jednotlivými církvemi. K dohodě přistoupila většina evropských církví vzešlých z reformace, tedy církve reformované, lutherské, unionované, stejně jako společenství valdická, Unitas Fratrum a církve metodistické⁷². Oficiální název společenství je Společenství protestantských církví v Evropě⁷³.

Text dohody se v první části vrací k historii reformačních církví, které se v době svého vzniku často vymezovaly navzájem proti sobě. Současný pohled však spíše nachází společné základy, které se s odstupem jeví jako podstatnější než dobová rozdělení. Ke sblížení docházelo díky vzájemným kontaktům křesťanů obou tradic, především pak od vzniku probuzeneckých hnutí.

Podle účastníků dohody platí, že shoda v základním pochopení evangelia a v pravém vysluhování svátostí je nejen nezbytným, nýbrž i dostačujícím předpokladem jednoty církve. Dosažený souhlas v těchto bodech je shrnut v druhé části dokumentu. Jako společné reformační přesvědčení je zdůrazněna víra, že „výlučné prostřednictví spásy v Ježíši Kristu je středem Písma svatého a zvěst o ospravedlnění jakožto zvěst o svobodné Boží milosti měřítkem všeho zvěstování církve“⁷⁴. Spolu s poukazem na různost forem úřadů a služeb je zdůrazněno společné pochopení křtu a večeře Páně, ve kterých sám Kristus působí v církvi.

Třetí část se věnuje vzájemným odsudkům z doby reformace, konkrétně sporným otázkám učení o večeři Páně, predestinaci a některým aspektům christologie. V každém z těchto okruhů je nově formulována základní shoda, takže ti, kdo ji přijímají nejsou postiženi reformačními anathematy. Stará odsouzení tedy nejsou odvolávána, ale je konstatováno, že aktuální pozice učení jednotlivých církví jimi není dotčena. Mezi společenstvími dále existují rozdíly, kromě učení také na úrovni praktického života místních sborů; ty však nemohou být považovány za důvody, rozdělující církev.

⁷² Srov. FILIPI: Po ekumenickém chodníku, 19.

⁷³ Přitom jeho členy jsou i některé evangelické církve jižní Ameriky.

⁷⁴ Konkordie reformačních církví v Evropě: op. cit., čl. 12.

Závěrečná část konkordie je vyhlášením faktu společenství církví, přistupujících k dohodě. Církev „si navzájem udělují společenství Slova a svátostí. To zahrnuje i vzájemné uznání ordinace a umožňuje intercelebraci“⁷⁵. Je vyjádřena touha ke spolupráci jednotlivých společenství při službě, především na místní úrovni. Přestože dosažená shoda je dostatečná pro existenci společenství církví, měla by se dále prohloubit teologická spolupráce a církve by měly hovořit o otázkách, ve kterých nepanuje shoda. Je naznačena i otázka potenciálních organizačních důsledků, například dílčích sjednocení: samotná dohoda k nim žádného účastníka nezavazuje a řešení takových otázek se má dít podle řádu jednotlivých místních církví.

Leuenberská dohoda není novým církevním vyznáním, zúčastněné církve si zachovávají svou konfesní identitu a mohou tak dále rozvíjet to, co jejich tradice přináší. Podstatou zde je rozpoznání, že tato různost nelegitimuje rozdělení a že společenství mezi církvemi je i při této rozdílnosti možné^{76,77}.

V České republice jsou členy Leuenberského společenství Českobratrská církev evangelická, Slezská církev evangelická augsburského vyznání, Církev československá husitská, Církev bratrská, Evangelická církev metodistická. Jednota bratrská své členství pozastavila. Tyto církve se pravidelně scházejí na synodech, které tvoří platformu pro dohody o společných krocích, či pro hledání společného vyjádření k aktuálním tématům. První synod přijal roku 2000 dohody o vzájemném zastoupení v diaspoře a o smíšených sňatcích⁷⁸.

První z dohod je rozvinutím a konkretizací Leuenberského závazku společenství kazatelny a stolu Páně. V situaci rozptýlených evangelických církví v České republice je člen každé ze zúčastněných církví zván především k účasti na večeři Páně ve společenství, které je blíže jeho bydlišti. Je doporučena účast na vzdělávacích programech, stejně jako možnost společné přípravy ke křtu v církvi, která je dostupnější nebo která má pro organizaci programu vhodnější podmínky. Jednotlivá společenství nabízejí pastorační pomoc i členům ostatních církví v místě svého působení⁷⁹.

Dohoda o sňatcích konstatuje, že manželství uzavřená v kterékoliv církvi společenství jsou uznána za platná ve všech ostatních církvích. Snoubencům z různých

⁷⁵ tamtéž, čl. 33.

⁷⁶ Srov. tamtéž, 57–63.

⁷⁷ Srov. NEUNER: op. cit., 160–161.

⁷⁸ Srov. FILIPI: Po ekumenickém chodníku, 20–21.

⁷⁹ Srov. Dohoda mezi církvemi Leuenberského společenství o vzájemném zastupování v diaspoře, in: FILIPI: Po ekumenickém chodníku, 64–65.

církvi je doporučeno, aby svobodně vybrali jednu z nich, jejíhož života se budou společně účastnit. Taková situace je dohodou upřednostněna jako zdůraznění významu jednoty duchovního života rodiny. Rovněž je na svobodném rozhodnutí rodičů, v kterém společenství nechají pokřtít své děti a kde je budou vychovávat ve víře⁸⁰.

3.2 MÍŠEŇSKÉ PROHLÁŠENÍ

V roce 1983, při příležitosti společného slavení 500 let od narození Martina Luthera, vyzval arcibiskup s Canterbury německé evangelické církve k dalšímu kroku, vedoucímu k prohloubení vzájemných vztahů. Roku 1988 pak bylo v saské Míšni sepsáno prohlášení Na cestě k viditelné jednotě (*On the Way to Visible Unity*). Partnery byly Anglikánská církev, Evangelická církev Německa a Federace evangelických církví tehdejší Německé Demokratické Republiky. Text prohlášení je rozdělen na šest kapitol; šestá tvoří samostatnou část nazvanou Míšeňská deklarace.

V prvních dvou kapitolách signatáři představují společně pochopené vlastnosti církve. Církev je ve světě „znamením, nástrojem a předzvěstí Božího království“⁸¹. Je zároveň nadpřirozenou, transcendentní skutečností i lidskou institucí, náchylnou k selháním. Je zdůrazněna znovuobjevená charakteristika církve jako společenství pokřtěných (*koinóna*), účastných života Nejsvětější Trojice.

Třetí část se věnuje popisu společného cíle. Dokonalá jednota je eschatologická skutečnost, již zde na zemi je však závazkem křesťanů usilovat o plnou a viditelnou jednotu církve. Taková jednota musí viditelně ukazovat na jedinou Církev Kristovu, zároveň má odrážet rozmanitost Božích darů. Podle společného porozumění účastníků dohody je pro plnou jednotu nutné:

Společné vyznávání a žití apoštolské víry.

Sdílení jednoho křtu, společná účast na eucharistii a sjednocená služba církevního úřadu. Každé slavení eucharistie sjednocuje místní a univerzální církve.

⁸⁰ Srov. Prohlášení o sňatcích členů církví Leuenberského společenství, in: FILIPI: Po ekumenickém chodníku, 66.

⁸¹ THE MEISSEN AGREEMENT, http://www.ekd.de/english/download/meissen_engl_.pdf (10. 4. 2010), čl. 3.

Existence konkrétních „pout společenství“ (*bonds of communion*), která jsou viditelným znamením jednoty, a nepostrádají osobní, kolegiální a společenstvý aspekt⁸².

Ve čtvrté a páté části církve shrnují existující společná porozumění v podstatných otázkách a konstatují určitou míru již sdíleného společenství mezi sebou i mezi jinými církvemi. Konkrétně jsou zmíněny anglikánské dohody o interkomuniu se severskými lutherskými církvemi, společné vztahy anglikánů i německých evangelických federací s církvemi Utrechtské unie i účast kontinentálních společenství na Leuenerské smlouvě.

Souhrn teologických konsensů je založen na výsledcích předchozích jednání na různých úrovních: jsou zmíněny oficiální rozhovory mezi církvemi anglikánského společenství a Světovým lutherským svazem i Světovou aliancí reformovaných církví, dále dokument *Křest, večeře Páně, ordinace* Světové rady církví i společné rozhovory všech subjektů s katolickou církví. Účastníci dohody společně vyznávají autoritu Písma svatého (zdůrazňují jeho liturgické čtení v rámci církevního roku) a vyjadřují souhlas s krédy a dogmaty staré církve. Zmiňují křest a eucharistii, ve které „Kristus dává své tělo a krev skrze viditelná znamení chleba a vína“⁸². Ordinovaná služba je Božím darem církvi, tedy není pouze lidskou institucí. Pro svědectví o jednotě církve je nutná služba pastoračního dohledu (*episkopé*).

Ne na všem, co zúčastněné církve považují za podstatné, se mohou shodnout. V páté kapitole je zdůrazněno, že ač kontinentální církve reformační tradice jsou ochotny přijmout apoštolskou posloupnost jako znamení apostolicity celé církve, nepovažují uznání konkrétní formy biskupské služby jako nevyhnutelné pro dosažení plné a viditelné jednoty. Naopak anglikánské porozumění jednoty předpokládá historickou apoštolskou sukcesi⁸³.

Závěrem společného prohlášení je Deklarace, ve které se participující společenství navzájem rozpoznávají jako pravé církve, součásti svaté církve Kristovy. Uznávají za platně ordinované všechny své služebníky v církevním úřadu, přestože doposud není možné, aby mohli plně působit v ostatních církvích dohody. Církve se zavazují dále pracovat k dosažení plné a viditelné jednoty. Mezi další konkrétní kroky patří výzva k pokračování teologických rozhovorů, účast na bohoslužbách partnerských církví. Patří sem i vzájemná přítomnost biskupů při ordinacích, konaných v jiné

⁸² Srov. tamtéž, čl. 6–8.

⁸² tamtéž, čl. 15.

⁸³ Srov. tamtéž, čl. 9–16.

církvi. Výslovně je ovšem zmíněno, že taková účast nemá být společným svěcením, neboť (z důvodu výše zmíněné anglikánské výhrady) mezi církvemi neexistuje jednotné porozumění podstatě církevního vedení⁸⁴.

Míšeňská smlouva byla přijata participujícími církvemi roku 1991. Pro koordinaci vzájemných vztahů byla ustanovena společná komise, která se schází každý rok. Spolupráce probíhá také na místní úrovni mezi jednotlivými diecézemi, německými zemskými církvemi, či přímo mezi farnostmi⁸⁵.

3.3 DEKLARACE Z PORVOO

Čtyři evropské církve anglikánského společenství (Anglikánská církev, Irská církev, Skotská episkopální církev a Církev Walesu) spolu se severskými a baltskými lutherskými církvemi (církve Dánska, Norska, Švédsko, Estonská evangelická lutherská církev, Evangelická lutherská církev Finska, Evangelická lutherská církev Islandu, Evangelická lutherská církev Litvy, Evangelická lutherská církev Lotyšska) vydaly roku 1992 Společné prohlášení z Porvoo⁸⁶ (*Porvoo Common Statement*, dále „Prohlášení“), kterým nově definují vztah těchto církví mezi sebou. Tyto církve tvoří tzv. Společenství církví z Porvoo⁸⁷. V roce 2001 se ke Společenství připojily zbývající dvě evropské církve anglikánského společenství: Španělská reformovaná episkopální církev a Lusitánská katolická apoštolská evangelická církev.

Prohlášení je tvořeno pěti kapitolami; jeho struktura sleduje strukturu Míšeňské dohody, na které již dříve pracovali anglikánští teologové (i celé věty jsou místy shodné). Nejprve se popisuje cesta a motivace ke společným jednáním, druhá kapitola se věnuje společnému porozumění podstaty církve a cíli vzájemného sblížení. Třetí část shrnuje podstatné teologické otázky, ve kterých panuje shoda a čtvrtá kapitola patří diskusi o porozumění biskupské služby v církvi. Závěrečnou částí dokumentu je pak Deklarace z Porvoo (*The Porvoo Declaration*)⁸⁸.

⁸⁴ Srov. tamtéž, čl. 17.

⁸⁵ Srov. THE MEISSEN INFORMATION PACK, <http://www.cofe.anglican.org/info/ccu/europe/ecumbackground/> (10.4. 2010), 4–5.

⁸⁶ Ve finském městě Porvoo byla slavena společná bohoslužba po formálním podpisu společného prohlášení.

⁸⁷ Dánská a lotyšská církev jsou sice uvedeny mezi autory textu deklarace, nakonec ji však nepodepsaly a mají status pozorovatelů. Na konci roku 2009 ovšem Dánská církev vyjádřila rozhodnutí se ke společenství brzy připojit.

⁸⁸ Srov. THE PORVOO COMMON STATEMENT, <http://www.porvoochurches.org/whatis/resources-0201-english.php> (8. 3. 2010).

Účastníci vyznávají, že jednota církve patří nezbytně k její podstatě, rozdělení tedy není normálním stavem. Jednota církve se sice díky Božimu jednání již projevuje, nicméně vyžaduje viditelné ztělesnění ve strukturované formě. Z tohoto pohledu mohou být existující denominace označeny jako provizorní. Je zdůrazněno, že jednota nemůže být zaměňována za uniformitu a nutná různost má také trojiční teologické zakotvení. Pro popis realizace jednoty, která je schopna zachovat různorodost je používán termín společenství (*communio*). To je realizováno jedním křtem, společným vyznáním víry, společným slavením eucharistie a ordinovanou službou. Závěr druhé kapitoly zdůrazňuje křesťanskou povinnost k úsilí o realizaci jednoty mezi církvemi⁸⁹.

Na rozdíl od účastníků Leuenberské konkordie anglikánské a severské lutherské církve nemusely řešit odsouzení z minulosti, neboť se nikdy vzájemně nezavrhly a jejich teologický vývoj byl bližší. Normativní dokumenty obou stran (Augsburské vyznání a anglikánských Třicet devět článků) vidí signatáři jako vzájemně slučitelné.

V závěru třetí kapitoly Prohlášení shrnuje články víry, které participující církve vyznávají jako základní a zároveň společně sdílené. Církve sdílí přesvědčení o ospravedlnění milostí na základě víry; přitom ujišťují, že takové ospravedlnění musí vést k dobrým skutkům. Základem svědectví o Božím zjevení jsou kanonické spisy Starého a Nového zákona. Zároveň jsou vyzdviženy tradiční formy vyznání, specificky Nicejsko–konstantinopolské a apoštolské krédo a základní christologická a trinitární dogmata prvních století. Signatáře spojuje důraz na liturgii, kterou označují za slavení spásy v Kristu a podstatný prvek formace souhlasu věřících (*consensus fidelium*). Křest ve jméno trojjediného Boha sjednocuje se smrtí a vzkříšením Ježíše Krista a včleňuje pokřtěného do církve; ve všech účastnících se církvích je praktikován křest dětí. Všechny také praktikují obřad konfirmace (biřmování), jehož vysluhování se liší (v anglikánských společenstvích je uděluje biskup, v lutherských místní farář), což není považováno za překážku jeho v zásadě společného pojetí⁹⁰. O eucharistii signatáři společně vyznávají víru v reálnou přítomnost těla a krve Kristovy pod způsoby chleba a vína⁹¹. Tři stupně ordinace (biskup, kněz a jáhen) nebyly formálně zachovány ve všech společenstvích, jsou však oceněny jako model první církve. Ordinace samotná je považována za instituci božského

⁸⁹ Srov. tamtéž, čl. 21–28.

⁹⁰ Míšeňské prohlášení se o konfirmaci vůbec nezmiňuje.

⁹¹ To je „silnější“ formulace než v prohlášení z Míšeň, kterého se účastní i církve reformované tradice.

původu. Společné je také vědomí významu biskupské služby (*episkopé*) jako nutnosti pro svědectví a záruky jednoty a apostolicity církve; podrobněji je její smysl a forma diskutována ve čtvrté kapitole Prohlášení.

Souhrn společných tezí není vyčerpávajícím popisem věrouk jednotlivých tradic: nepožaduje se po každé církvi přijmout všechny formulace víry ostatních. Konsensus je nicméně uznán za dostatečný pro cíle Deklarace⁹².

Čtvrtá kapitola je věnována biskupské službě, jež je významná pro všechny zúčastněné církve, ačkoliv její vývoj v nich byl odlišný. Modelová ordinovaná služba má tři stupně – jáhny, kněze a biskupy. Hlavním působením biskupa je služba dohledu (*episkopé*), tedy koordinace použití rozličných Božích darů a péče o život celého společenství. Na službě dohledu má však podíl celé společenství, což je ve většině církví realizováno synodní formou.

Apoštolská posloupnost v biskupském úřadu je chápána jako viditelná demonstrace apoštolskosti celé církve, jež je především věrností učení prvotní církve. Kontinuita je ještě více zdůrazněna při zachování historické biskupské posloupnosti. Ta je chápána jako znamení Boží věrnosti církvi i odhodlání církve k věrnosti svému poslání.

Účastníci Společenství z Porvoa docházejí k závěru, že znamení historické sukcese není nutnou podmínkou pro apoštolskost církve a platnost její biskupské služby. Církve, které ji zachovaly, uznávají biskupské ordinace církví bez tohoto znamení⁹³. Naopak církve, ve kterých v době reformace docházelo k ordinaci kněžími, přijímají znamení historické posloupnosti ostatních společenství, aniž by tak zpochybňovaly vlastní apoštolskou kontinuitu⁹⁴.

Po vyjasnění shod o povaze církve, nauce a apoštolské službě následuje text vlastní Deklarace z Porvoa. Účastníci o sobě navzájem vyznávají:

Všechny jejich církve jsou součástí jedné, svaté, všeobecné a apoštolské Církve Ježíše Krista.

Ve všech se autenticky káže slovo Boží a platně vysluhují svátosti.

Ve všech existuje ordinovaná služba jako Boží nástroj a je vykonáván úřad dohledu (*episkopé*).

⁹² Srov. THE PORVOO COMMON STATEMENT, čl. 29–33.

⁹³ Zde se projevilo určité zmírnění anglikánského stanoviska, přítomného v Míšeňské dohodě.

⁹⁴ Srov. THE PORVOO COMMON STATEMENT, čl. 34–54.

Církev se zavazuje mimo jiné:

Zvát vzájemně své členy k přijímání svátostí a jiných pastýřských služeb.

Přijímat ordinované služebníky druhých církví k vlastní službě bez nutnosti nové ordinace.

Zvát vzájemně ostatní biskupy k účasti na ordinaci vlastních biskupů jako znamení jednoty a kontinuity⁹⁵.

Pro prohlubování existujících vztahů slouží někteří anglikánští kněží v lutherských farnostech a naopak, jak doporučuje Deklarace. Kromě toho se představitelé i teologové církví Společenství pravidelně setkávají na konferencích a konzultacích. Každý rok je vydávána společná kniha modliteb, do které přispívají jednotlivé diecéze se svými tématy; mnohé farnosti pak tyto modlitby využívají při bohoslužbách⁹⁵.

3.4 POROVNÁNÍ

Na rozdíl od klasických ekumenických dialogů, zde zmíněné dohody nezůstávají u konstatování teologického konsensu, ale přecházejí k reálnému církevnímu společenství. To je výjimečný prvek společný všem třem dohodám, které ovšem mají různé historické pozadí a jsou reakcí na různé situace.

Teologický základ dohod z Porvoa a Mísně je recepcí předchozího mezinárodního teologického dialogu, vedeného na úrovni církevních svazů (Anglikánského společenství a Světové lutherské federace) i Světové rady církví. Konkrétně je třeba zmínit dokument Komise pro víru a řád *Křest, večeře Páně, ordinace* přijatý v Limě roku 1982, jehož závěry jsou v obou dohodách často přímo citovány. Druhým hlavním zdrojem jsou desetiletí trvající oficiální anglikánsko-lutherské rozhovory. Obě strany zde mj. dospěly ke společnému vyjádření potřeby pastorálního dohledu (*episkopé*) jako svědectví apostolicity církve.

Naproti tomu vývoj směřující k Leuenberské konkordii mnohem více vychází z konkrétních situací zainteresovaných společenství. V případě kontinentálních církví mnohem více platí, že různé tradice sdílí společný prostor a jejich vzájemný kontakt je tedy intenzivnější. Teologický dialog byl veden paralelně v různých zemích

⁹⁵ Srov. tamtéž, čl. 55–59.

⁹⁵ Srov. What is the Porvoo Communion?

<http://www.porvoochurches.org/whatis/index.php> (8. 3. 2010).

podle jejich místní situace. Podobná situace nastala i po vlastním přijetí dohody, která na některých místech vedla k viditelným projevům jednoty více než na jiných⁹⁶.

Všechny tři zmíněné iniciativy mají mnoho společného. Především je to vzájemný souhlas o sdíleném základu víry – výsadní postavení Písma, kréda prvotní církve a jejích trinitárních a christologických dogmat. V životě církví jsou podstatné svátosti křtu a eucharistie, zvláštní význam (zdůrazněný v druhých dvou dohodách) má ordinovaná služba. Hlavním bodem všech dohod je vzájemné rozpoznání jednotlivých subjektů jako církví, které jsou součástí jedné, svaté, obecné a apoštolské církve. Velmi blízké je vlastní porozumění jednoty církve, i když zde je již možno sledovat rozdíly.

Pro Míšeňské prohlášení je zmíněný společný základ víry již částečnou charakteristikou viditelné jednoty, a jeho účastníci se navzájem rozpoznávají jako součástí jedné apoštolské církve. Na základě tohoto uznání vyjadřují dále touhu usilovat o plnou jednotu. Takový cíl vyžaduje jednotné porozumění úřadu, kterého ještě nebylo dosaženo vzhledem k rozdílnému pohledu na historickou apoštolskou posloupnost, vyžadovanou anglikány jako podstatný prvek jednoty církve.

Prohlášení z Porvoo není vzhledem k vyjádření svého cíle takto explicitní: podle něj jednota, která je již přítomná, „vyžaduje viditelné ztělesnění ve strukturované formě“⁹⁷. Podstatnou částí dokumentu je vzájemné uznání biskupské služby: historická posloupnost je chápána jako znamení a může být takto přijata i církvemi, které ji nezachovaly; naopak z druhé strany jsou uznány i jiné formy apoštolské sukcese. Deklarace z Porvoo je podle vlastních slov krokem k viditelné jednotě, není ovšem zcela zřejmé, jaké kroky mají následovat.

V pojetí Leuenberské dohody se klade důraz na odlišnost vlastního porozumění principu jednoty církve a nějakého modelu, jenž je chápán již jako konkrétní implementace této jednoty. Leuenberská konkordie je model jednoty založený na reformačním chápání jednoty celé církve jako společenství církví.

Stejně jako u dohod z Porvoo a Míšeň, zde konsensus v porozumění o podstatných prvcích jednoty církve vede k vzájemnému uznání jednotlivých subjektů jako

⁹⁶ Srov. BIRMELEÉ André: Leuenberg – Meissen – Porvoo. On the Fellowship of the Anglican, Lutheran, Reformed and United Churches of Europe, in: Leuenberg, Meissen and Porvoo, Consultation between the Churches of the Leuenberg Church Fellowship and the Churches involved in the Meissen Agreement and the Porvoo Agreement, Leuenberger Texte 4, Frankfurt am Main: Verlag Otto Lembeck, 1996, 35–40.

⁹⁷ Porvoo Common Statement, čl. 22.

církví. Druhé dvě iniciativy však nehovoří přímo o modelu jednoty – spíše o úsilí k dosažení plné a viditelné jednoty, nicméně bez konkrétního popisu dílčích cílů. Nejsou tedy považovány za alternativní modely k Leuenberskému společenství.

Pro diskusi mezi Porvoo a Míšní na jedné a Leuenbergem na druhé straně se podstatnou otázkou zdá být porozumění, co je viditelná jednota a jaké místo v ní má služba biskupů. Pro církve Leuenberské konkordie je výrazem viditelné jednoty „společenství kazatelny a stolu“. Církve Leuenberské dohody takové společenství mají, když vzájemně uznaly své úřady a zvou se k účasti na svátostech. Podrobněji tato otázka nebyla v konkordii řešena, neboť nebyla pocíťována jako rozdělující, přes existující rozdílné teologické pohledy. Leuenberské společenství předpokládá další diskuse o významu biskupské služby a apoštolské poslušnosti, nicméně nemůže ji přijmout jako nutnou podmínku jednoty církve, neboť by se tak rozešla se svým reformačním základem. Podle tohoto chápání není apoštolskost církve svázána s konkrétní formou jejího vyjádření⁹⁸.

Každá ze tří iniciativ zdůrazňuje kromě shody v zásadních otázkách také nutnost teologické plurality. Neznamená to však, že by vše, co nebylo explicitně zmíněno jako spojující bylo už v kategorii pozitivní různosti. Žádná dohoda nepovažuje sama sebe za cíl procesu sblížování (tedy jakési smíření se statutem quo) – naopak spíše za jeho počátek. Dosažený konsensus má mít jasné důsledky pro další život církví a jejich další teologickou práci. Toto se typicky projevuje v dokumentech společných shromáždění, které zmíněná společenství církví pravidelně svolávají. Sblížování však neznamená zánik konfesí, přijatá prohlášení nejsou považována za nová vyznání, spíše mají tvořit jakýsi most mezi existujícími tradicemi⁹⁹.

⁹⁸ Srov. Leuenberg – Meissen – Porvoo. Models of Church Unity from the perspective of the Leuenberg Agreement. Statement of the Executive Committee of the Leuenberg Church Fellowship on the occasion of the 25th anniversary of the Leuenberg Agreement, 1998, <http://www.leuenberg.net/daten/File/Upload/doc-7057-1.pdf> (8. 3. 2010).

⁹⁹ Srov. BIRMELÉ: op. cit., 40–41.

4 Katolický pohled

Katolická církev se jednoznačně přihlásila k ekumenickému hnutí na Druhém vatikánském koncilu dekretem *Unitatis redintegratio*. Dnes platí, že ekumenismus je pro katolickou církev jednou z priorit. Mnohého bylo od koncilu dosaženo, ať již na poli dialogů s jednotlivými konfesními svazy nebo na širší bázi, např. Komise pro víru a řád Světové rady církví. Obecně se prohloubilo vědomí, že „silnější je to, co nás spojuje, než to, co nás rozděluje“¹⁰⁰. Po prvních desetiletích bouřlivého vývoje ovšem přišlo určité zklidnění, až vystřízlivění; i to je však možno chápat jako důkaz toho, že křesťané různých společenství jsou si blíže. Vždyť nespokojenost z existujících rozdělení poukazuje na to, že jim na sobě vzájemně záleží více než dřív a stávající nejednota je pociťována bolestně¹⁰¹.

Velká část katolického ekumenického snažení spočívá v dvoustranných rozhovorech na úrovni konfesních rodin. V rámci západního křesťanstva jsou nejrozvinutější dialogy s anglikánským společenstvím a Světovou lutherskou federací. Klíčovým plodem druhého je *Společné prohlášení k nauce o ospravedlnění* přijaté roku 1999. V ní katolická i lutherská strana vykládají své pozice v učení o ospravedlnění, které je od dob reformace považováno za jednu z klíčových sporných oblastí a docházejí k závěru, že za současného stavu nejsou partneři postiženi anathematy 16. století. Rozdíly v učení stále zůstávají, ovšem nejsou považovány za důvod k rozdělení církve: „smířená rozdílnost“ je na tomto poli možná.

Zásadními otázkami zůstávají pojetí církevního úřadu a eklesiologie. Pro mnohá společenství reformační tradice je přirozená forma presbyterně-synodní spíše než episkopální; Leuenberská konkordie považuje formu církevní struktury přímo za součást legitimní plurality. Zde jsou katolické pozici opět bližší církve anglikánské a některé lutherské, zdůrazňující historickou apoštolskou posloupnost¹⁰².

Mnoho neporozumění a znepokojení vzniklo po vydání deklarace *Dominus Iesus*, která opakuje základní katolické postoje v otázce vlastní církevní identity. Nejznámější se patrně stala věta „Církevní společenství, která neuchovala platný episkopát a ryzí a úplnou podstatu eucharistického tajemství, nejsou církvemi v pravém

¹⁰⁰ JAN PAVEL II.: Encyklika *Ut unum sint*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, čl. 20.

¹⁰¹ Srov. KASPER Walter: *That They May All Be One. The Call to Unity*, London/New York: Burns & Oats, 2004, 14–16.

¹⁰² Srov. tamtéž, 21–24.

slova smyslu¹⁰³, která se pochopitelně týká společenství vzešlých z reformace. Spíše než odmítnutí ekumenismu je však tato formulace zdůrazněním katolického chápání podstaty církve. Říká-li se, že některá společenství nejsou církvemi ve vlastním slova smyslu, neznamena to, že nemohou být církvemi v jiném, analogickém smyslu. Jiné dokumenty poukazují na to, že mimo katolickou církev existují prvky pravé církve¹⁰⁴, že tam není „církevní prázdnota“¹⁰⁵. Především pak platí, že zmíněná věta vychází z katolického chápání církve a z tohoto pohledu tedy protestantská společenství ani nechtějí být církví v pravém katolickém smyslu. Různé představy o církvi vedou také k různým představám o cíli ekumenického dialogu, tedy viditelné jednotě církve. I pro katolickou stranu platí, že jednota nemá být uniformní, určitá pluralita je nejen možná, ale i žádoucí a že vhodný termín popisující cílový stav je společenství (*communio*) církví. Porozumění podstatě onoho *communio* se ovšem liší. Dostáváme se opět k problému rozdílných eklesiologických základů¹⁰⁶.

Katolická teologie *communio* je důležitá jak pro popis církve samotné, tak pro vyjádření církevní jednoty. Samotné latinské *communio* je překladem řeckého *κοινωνία*, tj. sdílení společného. Jeho základem je společenství pokřtěných ve víře, vrcholem pak společná účast na eucharistii. Kromě tohoto rozměru svátostného existuje rozměr společenský, který je teologicky zakotven v účasti na sebedávajícím se životě Nejsvětější Trojice. Přestože v prvotní církvi existovalo vědomí obou aspektů, později převládlo druhé, sociální pojetí a vazba na eucharistii byla oslabena. Obrazy použité pro církev v dokumentech Druhého vatikánského koncilu už ovšem mají za základ znovuobjevenou komuniální eklesiologii¹⁰⁷.

Podle reformačního pojetí se církev realizuje tam, kde se káže slovo Boží a vysluhují svátosti. Tedy společenství církve (*communio*) nevzniká zdola, jako lidská instituce, nýbrž Božím působením – natolik panuje shoda s katolickým postojem. Reformace ovšem staví příliš do středu místní společenství a většinou potlačuje představu nadsborového dohledu, tedy služby biskupa. Pro katolickou církev je ovšem episkopát a služba Petrova nástupce konstitutivním prvkem církve. I podle katolické teologie je každá místní církev plně církví, avšak není celou, nerealizuje celou katolicitu církve. Místní církve nejsou jednotlivé díly, ani Církev není jejich

¹⁰³ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY: Deklarace Dominus Iesus. O jedinečnosti a spásanosné univerzalitě Ježíše Krista a církve, Praha: Sekretariát ČBK, 2000, čl. 17.

¹⁰⁴ Srov. *Unitatis redintegratio*, čl. 3.

¹⁰⁵ JAN PAVEL II.: *Ut unum sint*, čl. 13.

¹⁰⁶ Srov. KASPER: *That They May All Be One*, 41–44.

¹⁰⁷ Srov. *tamtéž*, 50–58.

prostým sjednocením nebo sítí; církev Kristova je společenstvím místních církví. Služba papeže je pak „viditelný princip a základ jednoty víry a společenství“¹⁰⁸.

Pohled na jednotu církví jako společenství nezávislých místních církví je natolik kompatibilní s katolickým pojetím *communio*, nakolik se relativizuje (nikoliv ovšem ztrácí) ona nezávislost a přihlíží se k službě přesahující situaci místního společenství. V pojetí biskupské služby existují konvergence, vyjádřené například dokumentem *Křest, večeře Páně, ordinace*, který zdůrazňuje realizaci této služby „osobním, kolegiálním a společenským způsobem“. Tento dokument je citován jak v Míšeňském prohlášení, tak v Deklaraci z Porvoo, proto jsou tyto iniciativy jednoznačně blíže také katolické představě¹⁰⁹. Naopak model jednoty realizovaný Leuenerskou konkordií se liší od katolického pochopení jednoty jako „plného a viditelného společenství ve víře, svátostech a církevním vedení“¹¹⁰ absencí důrazu na spojující episkopální službu i konfesní samostatností jednotlivých společenství¹¹¹.

¹⁰⁸ DRUHÝ Vatikánský koncil: Věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, čl. 18.

¹⁰⁹ Srov. KASPER: *That They May All Be One*, 64–71.

¹¹⁰ *Lumen gentium*, čl. 14.

¹¹¹ Srov. KASPER, Walter: *Introductory Report of the President, Pontifical Council for Promoting Christian Unity*, 2003, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ecum-commit-docs/rc_pc_chrstuni_doc_20031111_prolusio-plenary-en.html, (31.3. 2010).

Závěr

Za posledních sto let se vztahy mezi křesťanskými společenstvími změnily zásadně. Mnohá z nich přijala za svou ekumenickou myšlenku viditelné jednoty církve. Křesťané více než kdy jindy od dob refomace vidí jako mocně převažující to, co mají společné než to, co je rozděluje.

Mezi zásadní události ekumenického hnutí patří vznik Světové rady církví, jakési vlajkové lodi ekumenismu. Stejně podstatné je přijetí ekumenické vize katolickou církví na Druhém vatikánském koncilu. Došlo k podstatným teologickým konsenzům: zmiňme dokument *Křest, večeře Páně a ordinace*, na němž pracovali teologové všech významných tradic, či společné katolicko–lutherské prohlášení o ospravedlnění.

I na poli organizačního sblížování došlo ke krokům, rozvíjejícím především vztahy mezi protestantskými církvemi. Kromě několika skutečně sjednocených církví jde především o popsání realizace modelu vzájemného uznání mezi evropskými evangelickými společenstvími; podobné dohody však existují i v jiných částech světa.

Přesto je již delší dobu zřejmé, že ekumena nepostupuje tak rychle, jak by odpovídalo nadějím z poloviny minulého století. Teologické komise pracují v tichosti, bez dalších průlomových výsledků, a nejenže některé problémy nemizí, dokonce se i nové objevují (k nejviditelnějším patří svěcení žen či žehnání homosexuálních svazků v některých protestantských církvích).

Z recepce modelů jednoty je zřejmé, katolické církvi jsou principiálně blízké termíny dnes v ekumenické diskusi zakořeněné, jako je model vzájemného uznání, či společenství církví. Bližší pohled ukazuje problémy v rozdílném chápání základních pojmů, především podstaty církve jako takové. Dochází k opětovnému zdůraznění vlastní identity všech stran, vedoucí k novému vzájemnému vymezování, k jakési „ekumeně vyhraněných profilů“.

Jakkoliv tato situace může být pro ekumenické hnutí deprimující, lze doufat, že bude mít spíše efekt ozdravný. Může nás znovu vést k poznání, že vzájemné sblížení nemůže probíhat na úkor pravdivosti. Nakonec přiblížení všech křesťanů k Tomu, který je sám pravdou, vede ke skutečné jednotě i mezi nimi navzájem.

Literatura

Primární

BIRMELÉ André: Leuenberg – Meissen – Porvoo. On the Fellowship of the Anglican, Lutheran, Reformed and United Churches of Europe, in: Leuenberg, Meissen and Porvoo, Consultation between the Churches of the Leuenberg Church Fellowship and the Churches involved in the Meissen Agreement and the Porvoo Agreement, Leuenberger Texte 4, Frankfurt am Main: Verlag Otto Lembeck, 1996

Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002

FILIPI Pavel: Církev a církve. Kapitoly z ekumenické teologie, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000

FILIPI Pavel: Po ekumenickém chodníku. Příručka ke vztahům a možnostem spolupráce mezi církvemi, Praha: Kalich, 2008

JAN PAVEL II.: Encyklika Ut unum sint, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995

KASPER Walter: That They May All Be One. The Call to Unity, London/New York: Burns & Oats, 2004

KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY: Deklarace Dominus Iesus. O jedinečnosti a spásonosné univerzalitě Ježíše Krista a církve, Praha: Sekretariát ČBK, 2000

MEYER Harding: That All May Be One. Perceptions and Models of Ecumenicity, Grand Rapids/Cambridge: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1999

NEUNER Peter: Ekumenická teologie. Hledání jednoty křesťanských církví, Praha: Vyšehrad, 2001

KASPER, Walter: Introductory Report of the President, Pontifical Council for Promoting Christian Unity, 2003,

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ecum-commit-docs/rc_pc_chrstuni_doc_20031111_prolusio-plenary_en.html,
(31.3. 2010)

Leuenberg – Meissen – Porvoo. Models of Church Unity from the perspective of the Leuenberg Agreement. Statement of the Executive Committee of the Leuenberg

Church Fellowship on the occasion of the 25th anniversary of the Leuenberg Agreement, 1998,

<http://www.leuenberg.net/daten/File/Upload/doc-7057-1.pdf>, (8.3. 2010)

RAISER Konrad: Together on the Way. Report of the General Secretary,

<http://www.wcc-coe.org/wcc/assembly/gsrep-e.html>, (4.4. 2010)

THE MEISSEN AGREEMENT,

http://www.ekd.de/english/download/meissen_engl_.pdf, (10.4. 2010)

THE MEISSEN INFORMATION PACK,

<http://www.cofe.anglican.org/info/ccu/europe/ecumbackground/meisseninfo.rtf>, (10.4. 2010)

THE PORVOO COMMON STATEMENT,

<http://www.porvoochurches.org/whatis/resources-0201-english.php>, (8.3. 2010)

WIKIPEDIA, the free encyclopedia, <http://en.wikipedia.org>, (27.3. 2010)

WORLD COUNCIL OF CHURCHES: Called to be the One Church. An invitation to the churches to renew their commitment to the search for unity and to deepen their dialogue,

<http://www.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/porto-alegre-2006/1-statements-documents-adopted/christian-unity-and-message-to-the-churches/called-to-be-the-one-church-as-adopted.html>, (27.3. 2010)

WORLD COUNCIL OF CHURCHES: Self-understanding and vision,

<http://www.oikoumene.org/en/who-are-we/self-understanding-vision.html>, (4.4. 2010)

WORLD COUNCIL OF CHURCHES: Together on the Way. Our Ecumenical Vision, <http://www.wcc-coe.org/wcc/assembly/or-3f-e.html>, (4.4. 2010)

Sekundární

FILIPÍ Pavel: Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1998

FRANZEN August: Malé dějiny církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006

GETSEMANY, křesťanský měsíčník, Praha: Sít

SEGALLA Giuseppe: Historické panoráma Nového zákona, Svitavy: Trinitas, 1998

TICHÝ Ladislav: Úvod do Nového zákona, Svitavy: Trinitas, 2003

Anotace

Název: Cesty k jednotě za současného stavu ekumenismu

Autor: Jiří Suchomel

Vedoucí práce: ThLic. Prokop Brož, Th.D.

Anotace: Předmětem práce jsou modely sjednocení církve, tak jak vznikaly a byly rozvíjeny moderním ekumenickým hnutím ve 20. století. Popisují se tři základní modely: federativní, model organické unie a model vzájemného uznání. Jsou prezentovány vybrané realizace třetího z uvedených modelů (Leuenberská konkordie, Deklarace z Porvoo a Míšeňské prohlášení) i ekumenická pozice katolické církve.

Klíčová slova: ekumenismus, modely jednoty, communio, Leuenberská konkordie, Deklarace z Porvoo

Počet znaků: cca 76 000

Annotation

Title: Ways to unity under current ecumenical circumstances

Author: Jiří Suchomel

Supervisor: ThLic. Prokop Brož, Th.D.

Annotation: This work deals with the models of church unity, as they were defined and developed during modern ecumenical movement throughout the 20th century. It describes three basic models – the cooperative-federal model, the organic union, and the model of mutual recognition – and centers around the last one. Some known realizations of the mutual recognition model are presented and discussed (Leuenberg Agreement, Porvoo Common Statement, Meissen Common Statement), together with the ecumenical position of the Roman Catholic Church.

Keywords: ecumenism, models of unity, communio, Leuenberg Agreement, The Porvoo Declaration